SOSIAALI- JA TERVEYSMINISTERIÖ

26.5.2021

Vammaisten henkilöiden oikeuksien neuvottelukunta

Vammaisten henkilöiden oikeuksien neuvottelukunta VANE

Asiantuntijalausunto; liikenne- ja viestintävaliokunta

Asia: VNS 2/2021 vp Valtioneuvoston selonteko valtakunnallisesta liikennejärjestelmäsuunnitelmasta vuosille 2021-2032

Yleistä vammaisten henkilöiden oikeuksien näkökulmasta

Vammaisten henkilöiden oikeuksien neuvottelukunta VANE kiittää mahdollisuudesta tulla kuulluksi asiassa. VANE on YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksien yleissopimuksen *(SopS 27/2016; vammaisyleissopimus, yleissopimus)* kansallinen koordinaatiomekanismi. VANE ottaa lausunnossaan kantaa asiaan vammaisyleissopimuksen näkökulmasta. VANE korostaa, että yleissopimus on Suomessa voimassa lakina.

VANE pitää hyvänä sitä, että suunnitelmassa on erikseen viitattu vammaisyleissopimukseen ja sen keskeisiin velvoitteisiin. Liikennejärjestelmäsuunnitelman päätavoitteita ovat saavutettavuus, kestävyys ja tehokkuus. Nämä tavoitteet ovat tärkeitä myös vammaisten henkilöiden oikeuksien näkökulmasta.

VANE korostaa, että kaikille sopiva suunnittelu, esteettömyys ja saavutettavuus on huomioitava läpileikkaavina tavoitteina liikennejärjestelmäsuunnittelussa. Myös vaikutuksia arvioitaessa on nähtävä kaikille sopivan suunnittelun periaatteen sekä esteettömyyden ja saavutettavuuden huomioinnin positiivinen vaikutus taloudelliseen, ekologiseen ja sosiaaliseen kestävyyteen. Vaikutusten arvioinnissa tulisi jatkossa laajemmin arvioida vaikutuksia eri väestöryhmien, kuten vammaisten henkilöiden, kannalta.

Lähtökohtana tulee olla esteetön, toimiva ja alueellisesti kattava julkinen joukkoliikenne. Se paitsi edistää kestävän kehityksen tavoitteita, myös vähentää erityispalveluiden tarvetta ja yhteiskunnalle syntyviä kustannuksia. On kuitenkin huomioitava myös tarve erityispalveluille, kuten henkilökohtaisille kuljetuspalveluille ja niiden toteuttamiseksi tarvittava esteetön kalusto ja toimiva taksiliikenne.

Suunnitelmaan on kirjattu, että valtio määrittelee yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa tavoitetilan liikennejärjestelmän esteettömyydelle. VANE kannattaa tätä ja muita esteettömyyden edistämiseksi suunniteltuja toimenpiteitä. VANE toteaa lisäksi, että matkaketjujen kehittämistä tulee tarkastella laajasti, palvelujen lisäksi myös kalusto huomioiden. Myös tiedon on oltava saavutettavaa.

VANE haluaa kiinnittää huomiota esityksessä käytettyyn saavutettavuuden käsitteeseen ja käsitteen käyttöön liittyvän sekaannuksen vaaran. Laki digitaalisten palvelujen tarjoamisesta (306/2019) määrittelee saavutettavuuden tarkoittamaan periaatteita ja tekniikoita, joita on noudatettava digitaalisten palvelujen suunnittelussa, kehittämisessä, ylläpidossa ja päivittämisessä, jotta ne olisivat paremmin käyttäjien, erityisesti vammaisten henkilöiden, saavutettavissa.

Asian kannalta keskeiset YK:n vammaisyleissopimuksen mukaiset velvoitteet

Vammaisyleissopimuksen tarkoituksena on edistää, suojella ja taata vammaisille henkilöille täysimääräisesti ja yhdenvertaisesti ihmisoikeudet ja perusvapaudet. Sen keskeisiä periaatteita ovat syrjintäkielto sekä esteettömyys ja saavutettavuus. Yleissopimuksen 4 artiklan 3-kohdan mukaisesti vammaisia henkilöitä koskevissa päätöksentekoprosesseissa tulee tiiviisti neuvotella vammaisten henkilöiden kanssa ja aktiivisesti osallistaa heidät heitä edustavien järjestöjen kautta.

Yleissopimukseen on kirjattu esteettömyys ja saavutettavuus edellytyksenä vammaisten henkilöiden itsenäiselle elämälle ja täysimääräiselle osallistumiselle kaikilla elämänaloilla (9 artikla). Sopimus velvoittaa sopimuspuolet toteuttamaan asianmukaiset toimet varmistaakseen vammaisille henkilöille muiden kanssa yhdenvertaisen pääsyn fyysiseen ympäristöön, kuljetukseen, tiedottamiseen ja viestintään, muun muassa tieto- ja viestintäteknologiaan ja -järjestelmiin, sekä muihin yleisöille avoimiin ja tarjottaviin järjestelyihin ja palveluihin sekä kaupunki- että maaseutualueilla.

Yleissopimuksessa on määritelty kaikille sopiva suunnittelu tarkoittamaan tuotteiden, ympäristöjen, ohjelmien ja palvelujen suunnittelua sellaisiksi, että kaikki ihmiset voivat käyttää niitä mahdollisimman laajasti ilman mukautuksia. Kaikille sopiva suunnittelu ei sulje pois yksittäisten vammaisryhmien mahdollisesti tarvitsemia apuvälineitä (2 artikla).

Yleissopimuksen 19 artiklan c-kohdan mukaisesti koko väestölle tarkoitetut yhteisön palvelut ja järjestelyt ovat vammaisten henkilöiden saatavissa yhdenvertaisesti muiden kanssa ja vastaavat heidän tarpeitaan.

Yleissopimuksen 20 artikla käsittelee henkilökohtaista liikkumista. Se velvoittaa sopimuspuolet toteuttamaan tehokkaat toimet varmistaakseen vammaisille henkilöille mahdollisimman itsenäisen henkilökohtaisen liikkumisen, muun muassa helpottamalla liikkumista sillä tavalla kuin ja silloin kun he haluavat sekä kohtuulliseen hintaan.

Yleissopimuksen 21 artikla velvoittaa sopimuspuolet antamaan suurelle yleisölle tarkoitettua tietoa vammaisille henkilöille oikea-aikaisesti ja ilman lisäkuluja saavutettavassa muodossa ja saavutettavaa teknologiaa käyttäen.

Vammaisten henkilöiden oikeuksien neuvottelukunta

erityisasiantuntija Tea Hoffrén